

Вплив практики Суду справедливості ЄС на правозастосування в національному праві в контексті інтеграції України в Європейський Союз

Максим Павлович Цвеліх*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна*

**e-mail: tsvelikhwork@gmail.com*

Анотація

Актуальність теми статті полягає в тому, що Україна як держава, яка прагне набути членства в Європейському Союзі, адаптує своє законодавство згідно з принципами та основними цінностями ЄС і, відповідно, забезпечує реалізацію стандартів європейського законодавства в усіх сферах діяльності. Не є винятком і сфера правосуддя, що передбачає необхідність імплементації рішень Суду справедливості ЄС та їх врахування у правозастосуванні для ефективної адаптації національного законодавства до європейських стандартів. Метою роботи є дослідження статусу Суду справедливості ЄС у правовій системі Європейського Союзу відповідно до його установчих договорів, а також за допомогою аналізу судової практики досліджено майбутній вплив Суду справедливості ЄС на здійснення українського правосуддя. Проаналізовано взаємодію Суду із ключовими інституціями Європейського Союзу, державами-членами та, зокрема, їх національними судовими органами, а також роль у забезпеченні поваги та єдиного підходу до застосування права Європейського Союзу на території 27 держав-членів. У контексті інтеграції України в Європейський Союз досліджено аспекти значення Суду справедливості ЄС та його практики у правозастосуванні, зокрема появи механізму тлумачення права ЄС для національних судів. Практика Суду справедливості ЄС, зокрема в досліджених у статті судових справах С-715/17, С-718/17, С-719/17 (Європейська Комісія проти Польщі, Угорщини та Чеської Республіки), С-658/11 (Європейський Парламент проти Ради Європейського Союзу), демонструє важливе значення Суду справедливості ЄС в запобіганні спорам та забезпеченні єдиної дії права Європейського Союзу. За допомогою використання мультидисциплінарного методу дослідження та аналізу судової практики національних судів держав – членів ЄС було розглянуто аспект взаємодії національних правових систем та права ЄС під час вирішення проблемних питань відповідності національного законодавства праву Європейського Союзу та принципу «конституційної ідентичності» держав – членів ЄС. Досвід Європейського Союзу показує, що практика Суду справедливості ЄС допомагає подолати розбіжності у правовому тлумаченні, сприяє забезпеченню верховенства

права, а також формує основи для ефективної правової гармонізації. У статті розглядаються основні аспекти впливу судової практики Суду справедливості ЄС на правову систему України після набуття членства в Європейському Союзі та акцентується увага на викликах, які можуть виникати у процесі гармонізації законодавства України з *acquis* Європейського Союзу.

Ключові слова: Європейський Союз; Суд справедливості ЄС; Україна; європейська інтеграція; правосуддя; судочинство ЄС.

The Impact of the Case Law of the EU Court of Justice on Law Enforcement in National Law in the Context of Integration of Ukraine Into the European Union

Maksym P. Tsvelikh*

Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine

*e-mail: tsvelikhwork@gmail.com

Abstract

The relevance of this topic is about the fact that Ukraine, as a country on its own way to membership in the European Union, is adapting its legislation in accordance with the principles and core values of the EU, and accordingly, ensuring the implementation of European law standards in all areas of activity. Justice sector is no exception, as it requires the implementation of judgments of the EU Court of Justice and their consideration in law enforcement for the effective adaptation of national legislation to European standards. The purpose of this work is to study the status of the EU Court of Justice in the legal system of the European Union in accordance with its founding treaties, and also to analyze the future impact of the EU Court of Justice on the administration of Ukrainian justice by means of case law analysis. In addition, the author analyzes the Court's interaction with key EU institutions, Member States and, in particular, their national judiciaries, as well as its role in ensuring respect for and a uniform approach to the application of EU law in the territory of the 27 Member States. In the context of Ukraine's integration into the European Union, the author examines aspects of the importance of the EU Court of Justice and its case law in law enforcement, in particular, the emergence of a mechanism for interpreting EU law for national courts. The case-law of the CJEU, in particular, in the cases C-715/17, C-718/17, C-719/17 (European Commission v. Poland, Hungary and the Czech Republic), C-658/11 European Parliament v. Council of the European Union, studied in the article, demonstrates the importance of the CJEU in preventing disputes and ensuring the uniformity of EU law. Using a multidisciplinary method of research and analysis of the case law of national courts of the EU Member States, the author examines the aspect of interaction between national legal systems and EU law in resolving problematic issues of compliance of national legislation with EU law and the principle of "constitutional identity" of the EU Member States. The experience of the European Union shows that the case law of the EU Court of Justice helps to overcome differences in legal interpretation, promotes the rule of

law, and forms the basis for effective legal harmonization. The article examines the main aspects of the impact of the case law of the EU Court of Justice on the legal system of Ukraine after its accession to the European Union and focuses on the challenges that may arise in the process of harmonization of Ukrainian legislation with the EU acquis.

Keywords: European Union; EU Court of Justice; Ukraine; European integration; justice; EU justice.

Вступ

Європейський Союз як унікальне наднаціональне об'єднання упродовж усього періоду свого існування пройшов великий шлях трансформації до набуття його сучасного становища. Декілька «хвиль розширення» із приєднанням нових держав-членів, зміна геополітичної обстановки на світовій арені та адаптація під нові виклики технологічного прогресу людства вплинули на формування інституцій Європейського Союзу та його правової системи.

Судова ланка є невід'ємною частиною функціонування будь-якої демократичної, правової системи. Європейський Союз як об'єднання, яке засноване на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, забезпечує їх реалізацію у тому числі завдяки ефективній системі правосуддя. Взаємодія національних систем правосуддя держав-членів та судової системи Європейського Союзу дала змогу створити унікальне явище, яке формує ефективність здійснення правосуддя, що є ключовими чинниками для формування взаємної довіри, поліпшення інвестиційного клімату та довгострокового зростання. Отже, зростання ефективності, якості та незалежності судової системи Європейського Союзу є одним із пріоритетів Європейського семестру – щорічного циклу координації економічної політики¹.

Суд справедливості Європейського Союзу (СЈЕУ, далі – Суд справедливості ЄС) є унікальним інститутом здійснення правосуддя, адже, на відміну від класичної інстанційної системи, яка відома національній правовій системі та міжнародному праву, цей інститут уособлює всю судову владу Європейського Союзу. До того ж його структурні елементи позбавлені ієрархічного зв'язку: Суд справедливості, Загальний суд та спеціалізовані судові палати не підпорядковані один одному, тому, відповідно, кожен структурний елемент робить свій внесок у розвиток та вдосконалення правової системи Європейського Союзу [1, с. 81].

¹ Такі пріоритети згадані у щорічному звіті ефективності судової системи Європейського Союзу. Комісар з питань юстиції ЄС Дідьє Рейндерс зазначає, що забезпечення ефективності судової системи дозволяє покращувати ефективність більшості держав – членів ЄС, однак все ще залишаються актуальними питання довіри громадян до судової системи, правовий статус та гарантії незалежності суддів (The 2023 EU Justice Scoreboard, 2023).

Питання правового статусу Суду справедливості ЄС, його структура та вплив на здійснення правосуддя в країнах – членах Союзу є актуальним предметом дослідження з огляду на подальший вплив на законодавство України як держави, що проголосила незворотність європейського та євроатлантичного курсу на конституційному рівні. Отримання статусу країни-кандидатки в червні 2022 р. та проведення переговорного процесу щодо вступу демонструє прогрес у питанні євроінтеграції України, а отже, викликає правові наслідки у вигляді поетапного наближення національного законодавства, ухваленого з урахуванням законодавства Європейського Союзу.

Важливість адаптації системи правосуддя України знаходить своє відображення в главі 23 Звіту Європейської Комісії щодо України за 2023 рік. Так, зазначається, що Україна має певний рівень підготовки до імплементації законодавства Європейського Союзу та європейських стандартів у сфері судочинства, боротьби з корупцією та фундаментальних прав. Незважаючи на повномасштабну агресію Російської Федерації проти України, відповідні інституції продовжили працювати, демонструючи неабияку стійкість, однак зусилля у сфері судочинства, боротьби з корупцією та фундаментальних прав людини необхідно продовжувати і надалі консолідувати [2, с. 19].

Отже, подальша взаємодія з правовою системою Європейського Союзу, та зокрема системою правосуддя, є незворотним процесом, який вже поступово стає сучасними реаліями правозастосування в Україні. Аналіз впливу Суду справедливості ЄС та його судової практики на правовідносини в державах – членах Європейського Союзу зможе надати розуміння потенційних наслідків для системи правосуддя в Україні, можливі доповнення механізмів захисту прав людини і громадянина та допоможе визначити подальші візії реформування національної судової системи.

Матеріали та методи

Для аналізу порушених у статті питань безпосередньо використовувався мультидисциплінарний підхід, який охоплювався аналізом судової практики, основоположних договорів Європейського Союзу, річних звітів ефективності правосуддя в ЄС, судової практики Суду справедливості ЄС та конституційних судів держав – членів Європейського Союзу. Вивчено міжнародний досвід, зокрема нормативно-правові акти та взаємодію національних судових систем та Суду справедливості ЄС.

Також за допомогою аналізу судової практики національних судів держав – членів ЄС було досліджено аспект взаємодії національних правових систем та права ЄС під час вирішення проблемних питань щодо відповідності національного законодавства праву Європейського Союзу та принципу «конститу-

ційної ідентичності», визначено механізми забезпечення виконання рішення Суду справедливості ЄС на прикладі досвіду держав – членів Союзу.

Логічний метод дав змогу узагальнити проблемні аспекти врегулювання спорів за допомогою звернення до Суду справедливості ЄС, визначити місце Суду справедливості ЄС у системі правосуддя Європейського Союзу та відслідкувати показники ефективності.

На підставі аналізу функцій Суду справедливості ЄС та його впливу на формування й розвиток правової системи ЄС сформульовано висновки щодо змін і нових можливостей для правосуддя в Україні та механізмів захисту прав людини і громадянина. У контексті європейської інтеграції українському законодавцю необхідно дотримуватись комплексного підходу щодо приведення національного законодавства до асquis Європейського Союзу.

Результати та обговорення

Правовий статус Суду справедливості ЄС та його взаємодія з іншими інституціями Європейського Союзу

Коли йдеться про інституційний статус Суду справедливості ЄС, варто звернутись до положення Лісабонського договору, яке дозволило реформувати та закріпити сучасне положення правової системи Європейської спільноти. У своїй роботі К. В. Бережна доходить висновку, що Лісабонський договір вносить зміни у структуру судової системи ЄС, порядок організації та правила судочинства [3, с. 259]. Т. В. Комарова зазначає, що реформування судової системи завдяки Лісабонській угоді дозволило оптимізувати юрисдикцію та підтвердити ключову роль Суду справедливості ЄС у судовій системі Союзу [4, с. 28].

Відображення сучасного устрою Суду справедливості ЄС міститься у ст. 19 Договору про Європейський Союз, де зазначається, що Суд справедливості ЄС складається з Суду справедливості, Загального суду та спеціалізованих судів. Закріплюється повноваження Суду у забезпеченні дотримання законодавства, тлумаченні та застосовуванні Договорів [5, с. 162].

Варто зазначити, що ст. 263 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – Договір про функціонування ЄС) передбачається, що Суд справедливості ЄС уповноважений анулювати нормативно-правові акти Єврокомісії, Європарламенту, Європейського Центрального Банку, якщо буде виявлено, що такі акти порушують фундаментальні права людини або положення угод, учасником яких є Європейський Союз. Зокрема, правом звернутись до Суду справедливості ЄС (а саме: до Загального суду) наділені приватні особи, якщо є підстави вважати, що нормативно-правові акти,

прийняті вищевказаними органами, можуть порушувати безпосередньо їхні права, а також ті акти, що стосуються їх безпосередньо, але не тягнуть за собою заходів щодо виконання [6, с. 27].

У частині 2 ст. 19 Договору про Європейський Союз закріплюється структура складу кожного компоненту Суду справедливості ЄС. Так, Суд справедливості складається з одного судді від кожної держави-члена, який супроводжується допомогою Генерального адвоката. У свою чергу, Загальний суд складається, як мінімум, з одного судді від кожної держави – члена Європейського Союзу.

Суддів та генеральних адвокатів Суду справедливості ЄС та Загального суду обирають з числа осіб, незалежність яких є поза сумнівом та які задовольняють вимогам, що встановлені в статтях 253 та 254 Договору про функціонування ЄС. Такі вимоги передбачають наявність кваліфікації, яка необхідна для призначення на найвищій судовій посаді в країнах, які судді представляють, або ж юристи, які мають визнану компетентність. Кандидати на посаду судді призначаються за спільною згодою урядів держав – членів ЄС строком на шість років після консультацій із колегією, яка передбачена статтею 255 Договору про функціонування ЄС.

Така Колегія складається з семи осіб, обраних з числа колишніх членів Суду справедливості ЄС та Генерального Суду, членів національних верховних судів та юристів з визнаною компетенцією, одна з яких має бути запропонована Європейським Парламентом. Рада ухвалює рішення, що встановлює правила роботи колегії, та рішення про призначення її членів і діє з ініціативи Голови Суду справедливості ЄС [5].

В. М. Кравчук зазначає, що установчими договорами Європейського Союзу, статутом та Регламентом Суду справедливості ЄС також передбачено вимоги щодо правового статусу судді, зокрема правосуб'єктність, організації, процесуальні права та обов'язки, принципи правового статусу – змінність, несумісність діяльності, юридична відповідальність за порушення вимог до суддівської посади, порядок присяги судді Суду справедливості ЄС, звільнення з посади та припинення їх повноважень [7, с. 105–106].

Говорячи про аспекти правового статусу Суду справедливості ЄС у правовій системі Європейського Союзу, варто виокремити, що Суд як єдина ланка судової гілки влади має широку взаємодію з іншими інституціями ЄС, що можна порівняти з взаємодією гілок влади та системою стримувань і протигаг демократичних систем світу. Наприклад, взаємозв'язок між Судом справедливості ЄС та Європейським Парламентом полягає у згаданому вище процесі перегляду та можливого анулювання нормативно-правових актів,

які були прийняті Європейським Парламентом, де вбачається порушення установчих договорів ЄС чи фундаментальних прав людини.

Як судовий орган, який уповноважений тлумачити право Європейського Союзу, Суд справедливості приймає преюдиційні запити від національних судів держав – членів Союзу стосовно тлумачення тих чи інших нормативно-правових актів, які прийняті інституціями ЄС. Такий механізм передбачений ст. 267 Договору про функціонування ЄС. Відповідно, тлумачення Судом справедливості права Європейського Союзу може безпосередньо впливати на те, як нормативно-правові акти ЄС будуть застосовуватись у державах-членах.

Суд справедливості ЄС також відіграє важливу роль у захисті конституційних прав Європейського Парламенту. Наприклад, якщо рішення Європейського Парламенту оскаржуються або підриваються іншими інституціями ЄС або окремими державами-членами, Парламент може звернутися до Суду справедливості ЄС з метою захисту своїх повноважень. Таким чином, Суд справедливості ЄС відіграє стабілізуючу функцію у відносинах інститутів ЄС між собою або між національними урядами чи інститутами держав-членів.

Дослідники питання правового статусу Суду справедливості ЄС зауважують, що існує тісний зв'язок CJEU із Європейською комісією (далі – Комісія). Комісія вважається з'єднувальним інститутом у наднаціональній правовій системі, яка забезпечує належну інтеграцію новел у законодавстві ЄС. Зокрема, Суд справедливості ЄС схожим чином забезпечує процеси інтеграції, встановлюючи інституційну рівновагу в Союзі [4, с. 43].

У справі C-658/11 *European Parliament v Council* [8] сторони звернулися до Суду справедливості з проханням оцінити легітимність рішення Ради Європейського Союзу 2011/640/CFSP про укладення угоди між ЄС та Маврікієм про передачу підозрюваних у піратстві осіб та їх арештованого майна, в рамках операції «Аталанта» та про утримання підозрюваних після передачі. Європейський Парламент погодився з Радою Європейського Союзу, що згадана угода мала бути укладена на підставі ст. 37 Договору про функціонування ЄС, однак зазначає, що така угода стосується не лише Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, а тому потребує узгодження з Європейським Парламентом.

У своєму рішенні від 24.06.2014 р. Суд справедливості відхилив тезу Європейського Парламенту і зосередився на контексті операції «Аталанта». У пп. 31–32 Суд звернув увагу на те, що угода між ЄС та Маврікієм імплементує *Council Joint Action 2008/851/CFSP of 10 November 2008 on a European*

Union military operation to contribute to the deterrence, prevention and repression of acts of piracy and armed robbery off the Somali coast і, зокрема, ст. 12, яка спрямована на зміцнення міжнародної безпеки в рамках Спільної політики безпеки і оборони Європейського Союзу, що також підтверджується ст. 2, яка визначає завдання «Атланта». Стаття 42(1) Договору про Європейський Союз передбачає, що ця політика є невід'ємною частиною Спільної зовнішньої і безпекової політики ЄС [9].

Крім того, Суд у п. 84 доходить висновку, що, незважаючи на виключення з процедури переговорів та укладення угоди, яка стосується сфери Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, Парламент має право узгоджувати дії в сфері такої політики ЄС.

Однак Суд справедливості встановив, що Рада Європейського Союзу порушила право Парламенту бути поінформованим на всіх етапах про переговори та укладення угод, і скасував оскаржуваний акт [8, с. 1061–1062].

Суд справедливості ЄС має схожу взаємодію і з Європейською Радою. Вище вже згадувалось про роль Суду справедливості ЄС у захисті рішень інститутів Європейського Союзу в рамках провадження, однак також варта уваги роль Суду справедливості ЄС у вирішенні суперечок щодо невиконання умов договорів та угод ЄС державами членами, якщо таке провадження про порушення ініціюється відповідно до ст. 258 Договору про функціонування ЄС. Хоча провадження у справах про порушення, як правило, ініціюється Комісією проти держав-членів, ці справи можуть стосуватися рішень, прийнятих Європейською Радою, або тлумачити їх.

Крім того, Європейська Рада під час розвитку співробітництва Європейського Союзу з іншими державами та організаціями, приймає рішення про укладення певних міжнародних угод, Суд справедливості ЄС, у свою чергу, робить висновки щодо можливості приєднання ЄС до відповідної міжнародної угоди [4, с. 47].

Суд справедливості ЄС забезпечує повагу до права ЄС та усуває суперечки між державами-членами та інституціями ЄС. Особливо це стосується рішень інституцій ЄС щодо широкого політичного спрямування (наприклад, у таких сферах, як зовнішня політика, економічне управління та розширення).

Суд справедливості ЄС відіграє важливу роль у вирішенні конфліктів між інституціями ЄС або інституціями та державами – членами ЄС, забезпечує повагу до інституцій Європейського Союзу серед держав-членів, а також декларує порушення фундаментальних прав людини та цінностей Європейського Союзу, передбачених Хартією основних прав Європейського Союзу

(далі – Хартія). Однак варто зауважити, що специфіка розгляду Судом справедливості ЄС справ про ймовірне порушення прав людини полягає у невиконанні або порушенні таких прав у рамках Хартії, внаслідок чого порушуються принципи Європейського Союзу.

Взаємодія Суду справедливості ЄС із державами – членами ЄС

Зважаючи на унікальність правової системи Європейського Союзу, наявність правотлумачної функції Суду справедливості ЄС вказує на ознаку, що зазвичай притаманна конституційним судам держав. Таким чином, Суд справедливості ЄС забезпечує уніфікований підхід до розуміння та застосування права Європейського Союзу 27 державами-членами, виносить рішення та роз'яснення за запитами національних судів щодо застосування права ЄС.

Ураховуючи наведені вище особливості правового статусу Суду справедливості ЄС у правовому полі Європейського Союзу, як діяльність Суду проявляється у відносинах із державами – членами Союзу та як впливає на національне законодавство?

Окрім згаданої вище процедури тлумачення права ЄС за преюдиційними запитами національних судів, важливо звернути увагу на практику Суду справедливості ЄС щодо дотримання державами – членами ЄС керівних принципів та зобов'язань за правом ЄС.

Яскравим прикладом є рішення Суду справедливості в об'єднаній справі *C-715/17, C-718/17, C-719/17 European Commission v Poland, Hungary, Czech Republic* [10] щодо невідповідності міграційної політики трьох держав праву Європейського Союзу. Відповідно до обставин справи, випадок стосується невиконання Польщею, Угорщиною та Чехією своїх зобов'язань щодо участі в механізмі розподілу біженців та шукачів притулку у межах програми Європейського Союзу для розв'язання міграційної кризи 2015 року. Так, у відповідь на міграційну кризу 2015 р. Європейська Рада ухвалила рішення (EU) 2015/1523 від 14 вересня 2015 р. та (EU) 2015/1601 від 22 вересня 2015 р. про тимчасовий механізм розподілу шукачів притулку між державами-членами, аби справедливо розподілити навантаження, яке на той час існувало в державах Середземномор'я. Однак Польща, Чехія та Угорщина відмовились виконувати зобов'язання за таким механізмом, аргументуючи це тим, що рішення Ради безпосередньо впливає на їх національну безпеку та суттєво вплине на реалізацію соціальної політики. Таким чином, Європейська Комісія ініціювала провадження щодо трьох держав за невиконання зобов'язань, які передбачені законодавством ЄС.

Під час слухання справи Польща, Угорщина та Чехія аргументували свою позицію, що рішення Ради Європейського Союзу про квоти не враховувало їхню національну безпеку, а також вказували на відсутність належного механізму перевірки шукачів притулку.

2 квітня 2020 р. Суд справедливості ухвалив рішення про те, що Польща, Угорщина та Чехія порушили зобов'язання за правом Європейського Союзу шляхом відмови від участі в механізмі розподілу біженців. Суд справедливості зазначив, що рішення Ради було законним та обов'язковим для всіх держав-членів, а посилання на питання безпеки не звільняло їх від зобов'язань, передбачених правом Європейського Союзу. Суд також вказав, що держави-члени не можуть в односторонньому порядку відмовитись від виконання рішення Ради Європейського Союзу через захист національної безпеки, оскільки такі винятки мають бути обґрунтованими конкретними обставинами, чого не було доведено у цій справі. Додатково Суд наголосив, що принцип солідарності¹ є ключовим елементом співпраці в ЄС, і відмова від участі в механізмі розподілу біженців порушує цей принцип. Такий судовий прецедент додатково демонструє захист рішень інститутів Союзу, що спрямовано на забезпечення поваги до права Європейського Союзу та запобігання зневажливому ставленню держав-членів до законодавства Союзу.

Вплив Суду справедливості ЄС на правову систему України після набуття членства в Європейському Союзі

Практика Суду справедливості ЄС має враховуватися не лише державами – членами ЄС, важливою вона також є і для України з огляду інтеграцію до Європейського Союзу. Україна як держава, яка стала на курс євроінтеграції, отримає як переваги, так і обов'язки, що впливають із Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування ЄС.

Очевидно, що Україні необхідно адаптувати національне законодавство до стандартів Європейського Союзу. У випадку конфлікту між національним законодавством та законодавством ЄС, останнє матиме пріоритет. Моніторинг виконання зобов'язань за угодами та договорами Європейського Союзу належить до сфери повноважень Європейської Комісії. Якщо нормативно-правовий акт не відповідатиме принципам Союзу або Україна не виконуватиме зобов'язання, передбачені угодами та договорами ЄС, директивами

¹ Принцип солідарності означає справедливий розподіл ресурсів та відповідальності, а також передбачає взаємну підтримку під час викликів та проблем, що постали перед ЄС. Принцип солідарності виходить із преамбули Договору про ЄС, де зазначено, що держави-члени фіксують прагнення поглибити солідарність між своїми народами, поважаючи їхню історію, культуру і традиції. Згідно зі ст. 3 Договору про ЄС, Союз сприяє економічній, соціальній і територіальній єдності й солідарності між державами-членами.

ЄС, це стане приводом для звернення Комісії до Суду справедливості ЄС. У разі ухвалення Судом справедливості ЄС рішення щодо невідповідності законодавства України праву Європейського Союзу та невиконання Україною такого рішення, можуть накладатись фінансові санкції, як це вже відбувалося з іншими державами – членами Європейського Союзу.

Так, під час розгляду справи *C-204/21 Commission v Poland (Independence and private life of judges)* Польща зобов'язана була сплачувати згідно з наказом віцепрезидента Суду справедливості ЄС від 27.10.2021 р., щоденний штраф у розмірі 1 000 000 євро. Накладення цього періодичного штрафу було визнано необхідним для того, щоб Польща виконала тимчасові заходи, викладені раніше в наказі від 14.07.2021 р., зокрема, щодо призупинення застосування положень закону про внесення змін, які оскаржувала Комісія. Розпорядженням віцепрезидента Суду від 21.04.2023 р. розмір щоденної сплати штрафу було зменшено до 500 000 євро [11]. Дія цих розпоряджень припиняється з рішенням, яким закривається провадження, однак це не впливає на зобов'язання Польщі здійснити щоденні виплати пені за минулі роки.

Ураховуючи наведені вище повноваження щодо анулювання актів ЄС, передбачені ст. 263 Договору про функціонування ЄС, можливість ініціювати таку процедуру буде надано фізичним та юридичним особам України у разі, якщо наслідки реалізації актів можуть істотно негативно впливати на їх права і свободи громадян та порушуватимуть право ЄС.

Додатково громадяни України матимуть можливість використовувати механізм захисту прав людини шляхом судового захисту прав в Суді справедливості ЄС. Зокрема, це може стосуватись таких прав, які передбачені в Хартії основних прав ЄС, – захист персональних прав, запобігання примусовій праці, заборона катування та нелюдського поведіння тощо. Це може значно вплинути на зміцнення захисту прав людини в Україні, зокрема через можливість громадян та юридичних осіб звертатися до судів України з посиланням на норми права ЄС.

З огляду на наведену вище процедуру преюдиційного рішення щодо тлумачення та чинності права Європейського Союзу однозначним є те, що такий спосіб комунікації між судами різних інстанцій та юрисдикцій і Судом справедливості ЄС буде доступний і українським судам. Для держав, що вступили до Європейського Союзу, такий механізм є критично необхідним для здійснення справедливого правосуддя та забезпечення реалізації керівних принципів ЄС під час транзитного періоду адаптації українських суддів до застосування права ЄС та напрацювання необхідної практики.

Це стосується, зокрема, і принципу верховенства права ЄС, основи розвитку якого були закладені в справі 6-64 «Flaminio Costa v E.N.E.L.» 1964 р. А. О. Мусієнко, М. В. Авер'янова, О. І. Жук зазначають, що із установчих договорів випливає, що норми права ЄС характеризуються прямою дією і верховенством над національним правом держав-членів, а також тим, що норми права ЄС стають частиною правової системи країни після її приєднання до Союзу [12]. Практика Суду справедливості ЄС допомагає реалізовувати такий принцип, що полягає в однаковому застосуванні права ЄС в усіх державах-членах, інакше європейська інтеграція не була б такою ефективною.

Окремі аспекти застосування права ЄС на прикладі досвіду держав – членів Європейського Союзу

З огляду на особливості Суду справедливості ЄС, які можуть бути притаманні конституційним судам, це не підміняє та не замінює правовий статус та повноваження Конституційного Суду України. Функції Суду справедливості ЄС поширюються виключно на сферу права Європейського Союзу і не відбирають повноважень Конституційного Суду України, які передбачені в Конституції України та Законі України «Про Конституційний Суд України». Навпаки, у разі вступу України до Європейського Союзу виникають нові можливості взаємодії, зокрема Конституційний Суд України може звертатися до Суду справедливості із преюдиційним запитом щодо застосування та тлумачення права ЄС.

Зважаючи на потенційні виклики під час адаптаційного періоду в разі вступу України в ЄС, необхідно врахувати також формування механізму мінімізації та вирішення конфліктів, зокрема на конституційному рівні, між національним правом та правом ЄС. При розгляді справ, що містять (потенційні) конфлікти між конституційним правом держави-члена та правом ЄС у сфері основоположних прав, національні суди мають декілька опцій того, як діяти далі [13].

Перша – це тлумачення та застосування національними суддями норм у спосіб, який є дружнім та гармонійним до права ЄС, або таким, що використовується відповідно до тлумачення Суду справедливості. Останнє забезпечується, зокрема, преюдиційною процедурою щодо тлумачення Судом справедливості ЄС норм права ЄС. Застосування такого підходу можна побачити у рішенні Конституційного Суду Іспанії у справі *Melloni (26/2014)*, де Суд відійшов від попередньої практики тлумачення статті 24² Конституції Іспанії. З урахуванням рішень Європейського суду з прав людини, зокрема у справі *C-455/11 Seidovich v Slovak Republic*, Суд постановив, що основне

право на справедливий суд не передбачає обов'язковості апеляції для осіб, засуджених заочно, за умови, що обвинувачений добровільно відмовився від права бути присутнім, отримав належне повідомлення і був захищений призначеним адвокатом.

Друга – це можливість національного судді тлумачити право ЄС відповідно до національного конституційного права в контексті збереження конституційної ідентичності. Цей спосіб більше притаманний верховним та конституційним судам, який передбачає те, що існують певні конституційні права та цінності, вищі принципи, які знаходяться поза межами досяжності європейської інтеграції, а отже, обмежують сферу дії примата права ЄС [12, с. 7]. Можливість такого роду справ, який стосується перегляду, щодо сумісності права ЄС з національним конституційним правом була використана низкою конституційних судів держав – членів ЄС.

Так, у справі *2 BvR 2735/14* Федеральний конституційний суд Німеччини розглядав питання верховенства права ЄС щодо національного конституційного права. Конституційний Суд Німеччини підтвердив принцип «конституційної ідентичності» Німеччини, згідно з яким європейське право не може переважати над основоположними конституційними принципами, такими як людська гідність, право на приватне життя та інші основні права, закріплені в Конституції Німеччини. Так, Суд доходить висновку, що хоч Німеччина дотримується права ЄС, існують певні межі, за яких пріоритет надається національним конституційним положенням, якщо вони забезпечують вищий рівень захисту прав людини [14].

Третя опція – це шлях недотримання права ЄС в інтерпретації Суду справедливості ЄС. Варто зазначити, що цей шлях може бути обраний лише як крайній захід і у виняткових випадках, він не може корелювати із непокрою у застосуванні права ЄС в національному законодавстві. У справі Суду справедливості ЄС *Case C-441/14 Dansk Industri (DI) v Estate of Karsten Eigil Rasmussen* Суд постановив, що національні суди зобов'язані скасувати будь-яке положення національного законодавства, що суперечить принципу недискримінації за віком у трудовому праві, навіть якщо це може вплинути на правову визначеність чи законні очікування [15]. Після цього Верховний суд Данії відмовився виконати рішення, посилаючись на конституційний принцип поділу влади, правову визначеність і акт про вступ Данії до ЄС, який не передбачає верховенства національного законодавства та прямої дії принципів права ЄС у приватних відносинах [16].

Насамкінець, рішення Суду справедливості ЄС будуть обов'язковими для виконання на території України. Так, відповідно до ч. 8 ст. 13 Закону Укра-

їни «Про судоустрій і статус суддів» судові рішення міжнародних судових установ та аналогічні рішення інших міжнародних організацій щодо вирішення спорів є обов'язковими до виконання на території України за умов, визначених законом, а також відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Зі вступом України до Європейського Союзу національні суди та уряд мають дотримуватися рішень, ухвалених Судом справедливості ЄС, і гарантувати, що рішення впроваджуються належним чином.

Висновки

Суд справедливості ЄС – одна із ключових ланок правової системи Європейського Союзу, яка відіграє важливу роль у забезпеченні реалізації права ЄС інституціями та державами – членами ЄС, у приведенні його до основних принципів Союзу, а також допомагає вирішувати спори між інституціями ЄС або між державами-членами, а також впливає на роботу інститутів ЄС у разі оскарження або бездіяльності.

Для України практика Суду справедливості ЄС матиме важливе значення в контексті приведення національного законодавства у відповідність до права Європейського Союзу. Досвід держав – членів Союзу, таких як Польща, Німеччина, Іспанія, Чехія та Угорщина, показує, що інтеграція до ЄС та юрисдикція Суду справедливості ЄС значно впливають на національну правову систему. Вступ України до ЄС приведе до тіснішої інтеграції національної правової системи з правом ЄС, а Суд справедливості ЄС відіграватиме ключову роль у забезпеченні дотримання права ЄС органами державної влади, органами місцевого самоврядування та сприятиме формуванню ефективної системи захисту прав і свобод громадян.

Список використаних джерел

- [1] Комарова Т. В. Організація судової системи Європейського Союзу. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2018. Т. 25, № 1. С. 79–96.
- [2] Ukraine 2023 Report. European Commission Staff working document. Brussels, 8.11.2023 SWD(2023) 699 final. P. 3–142.
- [3] Бережна К. В. Особливості та наслідки судової реформи Європейського Союзу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 6. С. 256–259.
- [4] Комарова Т. В. Юрисдикція Суду Європейського Союзу : монографія. Харків : Право, 2010. 360 с.
- [5] Consolidated version of the Treaty on the functioning of European Union. *Official Journal of the European Union*. 2012. P. 1–199.
- [6] Consolidated version of the Treaty on European Union. *Official Journal of the European Union*. 2016. P. 1–43.
- [7] Кравчук В. М., Юхимюк О. М. Загальні аспекти правового статусу судді Суду справедливості Європейського Союзу. *Експерт: парадигми юридичних наук і дер-*

- жовтого управління. 2022. Вип. 4(22). С. 99–107. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-4\(22\)-99-107](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-4(22)-99-107)
- [8] Matera Claudio, Wessel Ramses A. / CJEU. Judgment of 24.06.2014 (Grand Chamber). Case C-658/11 European Parliament v Council. "External relations of the EU. Annulment of the decision on the conclusion of the EU. Mauritius Agreement. Choice of the proper legal basis". Context or Content? A CFSP or AFSJ Legal Basis for EU International Agreements. In: *Revista de Derecho Comunitario Europeo*. 2014. No. 49. P. 1047–1064.
- [9] Judgment of the Court (Grand Chamber), 24 June 2014. European Parliament v Council of the European Union – Decision 2011/640/CFSP. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62011CJ0658> Case C-658/11 (last accessed: 15.10.2024).
- [10] Judgement of the Court (Third Chamber) 2 April 2020. European Commission v Republic of Poland, Commission v Hungary, Commission v Czech Republic Joined Cases C-715/17, C-718/17, C 719/17. Infocuria Case-law CJEU. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=228156&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=EN&cid=4685201> (last accessed: 15.10.2024).
- [11] Press Release № 89/23. Judgment of the Court in Case C-204/21. Commission v Poland (Independence and private life of judges). URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2023-06/cp230089en.pdf> (last accessed: 15.10.2024).
- [12] Мусієнко А. О., Авер'янова М. В., Жук О. І. Застосування права ЄС у національних судах держав-членів: огляд практики Суду справедливості та досвід інших країн. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 6(12). [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-6\(12\)-363-377](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-6(12)-363-377).
- [13] Dimitrakopoulos I. Conflicts between EU law and National Constitutional Law in the Field of Fundamental Rights. P. 1–10. URL: <https://portal.ejtn.eu/PageFiles/17318/DIMITRAKOPOULOS%20Conflicts%20between%20EU%20law%20and%20National%20Constitutional%20Law.pdf> (last accessed: 15.10.2024).
- [14] Decision of Federal Constitutional Court. Case 2 BvR 2735/14. Headnotes to the order of the Second Senate of 15.12.2015. URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2015/12/rs20151215_2bvr273514en.html (last accessed: 15.10.2024).
- [15] Judgement of the Court (Grand Chamber). 19 April 2016. Case C-441/14 Dansk Industri v Estate of Karsten Eigil Rasmussen. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=176461&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=7264664> (last accessed: 15.10.2024).
- [16] Judgement of the Supreme Court of Denmark. Case 15/2014 Dansk Industri (DI) Ajos A/S v Estate of A. URL: <https://www.domstol.dk/media/2udgvvvb/judgment-15-2014.pdf> (last accessed: 15.10.2024).

References

- [1] Komarova, T.V. (2018). Organization of the EU judicial system. *National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 25(1), 79-96.
- [2] Ukraine 2023 Report. (November 8, 2023). European Commission Staff working document. Brussels, SWD(2023) 699 final, 3-142.
- [3] Berezhna, K.V. (2014). Features and consequences of the judicial reform of the European Union. *Legal Scientific Electronic Journal*, 6, 256-259.

- [4] Komarova, T.V. (2010). *Jurisdiction of the Court of Justice of the European Union*. Kharkiv: Pravo.
- [5] Consolidated version of the Treaty on the functioning of European Union. (2012). *Official Journal of the European Union*, 1-199.
- [6] Consolidated version of the Treaty on European Union. (2016). *Official Journal of the European Union*, 1-43.
- [7] Kravchuk, V.M., & Yukhimiuk, O.M. (2022). General aspects of the legal status of a judge of the Court of Justice of the European Union. *Expert: paradigms of legal sciences and public administration*, 4(22), 99-107. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-4\(22\)-99-107](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-4(22)-99-107).
- [8] Matera, Claudio, Wessel, Ramses A. (2014). CJEU. Judgment of 24.06.2014 (Grand Chamber). Case C-658/11 European Parliament v Council. "External relations of the EU. Annulment of the decision on the conclusion of the EU. Mauritius Agreement. Choice of the proper legal basis". Context or Content? A CFSP or AFSJ Legal Basis for EU International Agreements. In: *Revista de Derecho Comunitario Europeo*, 49, 1047-1064.
- [9] Judgment of the Court (Grand Chamber). European Parliament v Council of the European Union – Decision 2011/640/CFSP. (24 June, 2014). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62011CJ0658> Case C-658/11.
- [10] Judgement of the Court (Third Chamber). European Commission v Republic of Poland, Commission v Hungary, Commission v Czech Republic Joined Cases C-715/17, C-718/17, C 719/17. Infocuria Case-law CJEU. (April 2, 2020). Retrieved from <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=228156&mode=req&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=EN&cid=4685201>.
- [11] Press Release No. 89/23. Judgment of the Court in Case C-204/21. Commission v Poland (Independence and private life of judges). Retrieved from <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2023-06/cp230089en.pdf>.
- [12] Musienko, A.O., Averyanova, M.V., & Zhuk, O.I. (2023). Application of EU law in national courts of the Member States: an overview of the Court of Justice's practice and the experience of other countries. *Journal: Topical Issues in Modern Science*, 6(12). [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-6\(12\)-363-377](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-6(12)-363-377).
- [13] Dimitrakopoulos I. Conflicts between EU law and National Constitutional Law in the Field of Fundamental Rights, 1-10. Retrieved from <https://portal.ejtn.eu/PageFiles/17318/DIMITRAKOPOULOS%20Conflicts%20between%20EU%20law%20and%20National%20Constitutional%20Law.pdf>.
- [14] Decision of Federal Constitutional Court. Case 2 BvR 2735/14. Headnotes to the order of the Second Senate of 15.12.2015. Retrieved from https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2015/12/rs20151215_2bvr273514en.html.
- [15] Judgement of the Court (Grand Chamber). 19 April 2016. Case C-441/14 Dansk Industri v Estate of Karsten Eigil Rasmussen. Retrieved from <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=176461&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=7264664>.
- [16] Judgement of the Supreme Court of Denmark. Case 15/2014 Dansk Industri (DI) Ajos A/S v Estate of A. Retrieved from <https://www.domstol.dk/media/2udgvvnb/judgment-15-2014.pdf>.

Максим Павлович Цвеліх

студент факультету міжнародного та європейського права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
61024, вул. Григорія Сковороди, 77, Харків, Україна
e-mail: tsvelikhwork@gmail.com
ORCID 0000-0002-7693-8535

Maksym P. Tselikh

Student of Faculty of International and European Law
Yaroslav Mudryi National Law University
61024, 77 Hryhoriia Skovorody Str., Kharkiv, Ukraine
e-mail: tsvelikhwork@gmail.com
ORCID 0000-0002-7693-8535

Рекомендоване цитування: Цвеліх М. П. Вплив практики Суду справедливості ЄС на правозастосування в національному праві в контексті інтеграції України в Європейський Союз. *Проблеми законності*. 2024. Вип. 167. С. 130–146. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.167.314354>.

Suggested Citation: Tselikh, M.P. (2024). The Impact of the Case Law of the EU Court of Justice on Law Enforcement in National Law in the Context of Integration of Ukraine Into the European Union. *Problems of Legality*, 167, 130-146. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.167.314354>.

Статтю подано / Submitted: 09.11.2024
Доопрацьовано / Revised: 10.12.2024
Схвалено до друку / Accepted: 19.12.2024
Опубліковано / Published: 30.12.2024